

AVKP actueel

Nr. 98, februari 2023

Nieuwsbrief van de Archeologische Vereniging Kempen- en Peelland
AWN afd. 23

GOED BEGIN SMAAKT NAAR MEER

De nieuwjaarsbijeenkomst was een goed begin van 2023. Marius Strijbosch vertelde bevolgen over de opgravingen in Erp, die letterlijk door het hele dorp liepen soms botsten met kerkmuren of huizen. Op het kerkhof is een permanente herinneringsplek ingericht over de geschiedenis van het dorp. Na de lezing hebben we bijgepraat onder het genot van historische hapjes en een drankje. Met een hartelijk dank aan Dirk en de kookclub voor de voorbereidingen. En dit smaakt naar meer.

We denken nog na over een jubileumbijeenkomst voor dit jaar. Tips zijn welkom.

Ellen van der Steen

WIST JE DAT...

- De lezingen voor komend jaar bekend zijn, pag. 3
- Op 1 maart Nico Arts een lezing geeft over Terug naar de steentijd, pag 5
- De opgravingen in de regio niet meer op 1 pagina passen, pag 4
- Jeroen Snelten een interessante cursus gaf over archeologisch restaureren van keramiek, pag 11
- De Algemene ledenvergadering wordt gehouden op 5 april, pag 16
- En John Cleeven dan een lezing geeft over Griekse bouwkunst als onderdeel van zijn syllabus over bouwkunst (werkgroep Bouwhistorie), pag. 10
- Op 3 mei Jos Hüsken vertelt over Eindhoven op kaart, pag 6
- Erfgoedverordening en Archeologierichtlijnen Eindhoven zijn vastgesteld en te downloaden, pag 3
- Gratis parkeren is ingeperkt, pag 3
- Carel van den Boom medelezers zoekt om het promotieboek van Nico Arts te lezen en bespreken, pag. 6
- De bibliotheek is uitgebreid met twee dikke boeken: de dubbelbiografie over grondleggers van de archeologie in Nederland, pag 16.
- Er interessante verslagen van opgravingen zijn te lezen, pag 7, 13 en 14
- Je nu zelf de heerlijke kaassoezen van Odette Coolen thuis kunt maken, pag 12

		Januari/Februari		Februari		Februari		Februari
	Wk		Wk		Wk		Wk	
	5		6		7		8	
Ma	30		6		13		20	
Di	31		7		14		21	
Wo	1	Werkavond	8	Werkavond	15	Werkavond	22	Werkavond
Do	2		9		16		23	
Vr	3		10		17		24	
Za	4		11		18	Carnaval	25	vakantie
Zo	5		12		19	Carnaval	26	
		Februari/Maart		Maart		Maart		Maart
	Wk		Wk		Wk		Wk	
	9		10		11		12	
Ma	27		6		13		20	
Di	28		7		14		21	
Wo	1	Lezing Nico Arts	8	Werkavond	15	Werkavond	22	Werkavond
Do	2		9		16		23	Begin ramadan
Vr	3		10		17		24	
Za	4		11		18		25	
Zo	5		12		19		26	
		Maart/April		April		April		April
	Wk		Wk		Wk		Wk	
	13		14		15		16	
Ma	27		3		10	Pasen	17	
Di	28		4		11		18	
Wo	29	Werkavond	5	ALV	12	Werkavond	19	Werkavond
Do	30		6		13		20	
Vr	31		7	Goede Vrijdag	14		21	Begin Suikerfeest
Za	1		8		15		22	Meivakantie
Zo	2		9	Pasen	16		23	
		April		Mei		Mei		Mei
	Wk		Wk		Wk		Wk	
	17		18		19		20	
Ma	24		1		8		15	
Di	25		2		9		16	
Wo	26	Werkavond	3	Lezing Jos Hüsken	10	Werkavond	17	Werkavond
Do	27	Koningsdag	4		11		18	Hemelvaart
Vr	28		5	Bevrijdingsdag	12		19	
Za	29		6		13		20	
Zo	30		7		14		21	
		Mei		Mei/Juni		Juni		Juni
	Wk		Wk		Wk		Wk	
	21		22		23		24	
Ma	22		29	Pinksteren	5		12	
Di	23		30		6		13	
Wo	24	Werkavond	31	Werkavond	7	Werkavond	14	Werkavond
Do	25		1		8		15	
Vr	26		2		9		16	Nat. Archeologiedagen
Za	27		3		10		17	Nat. Archeologiedagen
Zo	28	Pinksteren	4		11		18	Nat. Archeologiedagen
		Werkavonden Vergaderingen		Excursie / veldloop Cursus		Feestdagen Feesten & borrels		Lezingen / symposia Deadlines

CURSUSSEN, LEZINGEN EN EXCURSIES

Lezingen

1 maart lezing Nico Arts - Terug naar de steentijd. Nieuw onderzoek naar prehistorische jagers en verzamelaars in Zuid-Nederland, 14.400-4.000 cal v.C.

Nico Arts vertelt over een project dat sinds begin dit jaar wordt uitgevoerd voor de Universiteit Leiden. Het is een onderzoek de samenhang en achterliggende betekenis van vele vondsten en vindplaatsen met vuurstenen voorwerpen uit het laat-paleolithicum en het mesolithicum. Lees meer op pagina 5.

3 mei Lezing Eindhoven op kaart - Jos Hüsken

De gegevens die in deze lezing worden getoond, zijn afkomstig uit het vele onderzoeksmateriaal dat Jos en Bauke in de voorbije tien jaren hebben verzameld en een boekwerk gaan uitgeven.

De lezing bevat een groot aantal afbeeldingen van bekend en onbekend kaartmateriaal van de zestiende eeuw tot 2022. Lees mee op pagina 6.

Reserveer alvast de volgende lezingen in je agenda:

5 april – Griekse Bouwkunst door John Cleeven tijdens de ALV.

5 juli – Opgraving Vestedijk door projectleider Roel Roggen van RAAP.

6 september – Kasteel van Eindhoven door Haro van Gaalen

1 november – lezing door Guido van den Eynde

Alle lezingen in het Erfgoedhuis Eindhoven beginnen om 20 uur. De lezingen zijn gratis en ook toegankelijk voor niet-leden.

NIEUWS UIT HET ERFGOEDHUIS

Erfgoedverordening en Archeologierichtlijnen Eindhoven vastgesteld en te downloaden

Op 29 november is de Erfgoedverordening door de raad vastgesteld en op 13 december 2022 zijn de Archeologierichtlijnen Eindhoven door het college van B&W vastgesteld. De richtlijnen bestaan uit depotrichtlijnen voor het gemeentelijk archeologische depot voor bodemvondsten Eindhoven en Helmond en onderzoeksrichtlijnen voor archeologisch bureauonderzoek en verkennend booronderzoek, in aanvulling op de landelijke Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Ze vormen samen met de geactualiseerde verwachtingen- en waardenkaart onderdeel van het archeologiebeleid.

Deze stukken zijn downloaden via: <https://zoek.officiëlebekendmakingen.nl/gmb-2022-539236.html> en [Archeologierichtlijnen – Eindhoven Open Data](#). De Omgevingswet is uitgesteld en we zijn nu alsnog bezig met het opstellen van een Paraplubestemmingsplan Archeologie om het beleid planologisch te verankeren.

Gratis parkeren

Voor de hoofdentree van het NRE-gebouw (gemeentekantoor), is een klein parkeerterrein waar tot nu toe 's avonds gratis kon worden geparkeerd. De regels zijn veranderd: Tot strikt 18.50 uur kan op het parkeerplaatsje gratis geparkeerd worden. Dan gaat de slagboom dicht.

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK IN DE REGIO

(door Ria Berkvens, regioarcheoloog Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant)

Locatie	Uitvoerende instantie	(vermoedelijke) uitvoeringsperiode
Eindhoven, Loostraat 9 (archeologische begeleiding)	Aeres Milieu	2022
Strijpsestraat-Hastelweg-Willemstraat (archeologische begeleiding)	VU-hbs	2022
Buurtschap te Veld, Castiliëlaan (archeologische begeleiding)	BAAC	2022
Meerhoven, tijdelijke winteropvang dak- ten thuislozen (archeologische begeleiding)	VU-hbs	2022
Eindhoven, Stationsplein, verleggen kabels & leiding fase 1	ADC Archeo-Projecten	2022
Eindhoven, binnenstad fase 1 (archeologische begeleiding); BAAC; 2022-2023	BAAC	2022-2023
Eindhoven, Lijmbeekstraat, (archeologische begeleiding); Aeres Milieu; 2022-2023	Aeres Mileu	2022-2023
Nuenen-West diverse locaties (opgraving)	VU-hbs	Jan-febr. 2023
Aalst – Raadhuisstraat 28 (opgraving)	Transect	Febr. 2023
Geldrop - Grote Bos 6 (proefsleuven)	??	2023?
Bergeijk – Hooge Berkt (proefsleuven)	ADC	2023?
Hapert - Castersedijk 12-14a (opgraving)	Transect	2023?
Best - Oirschotseweg 18-24 (proefsleuven)	??	2023?
Budel – De Kleine Wereld (opgraving)	??	2023?
Hulsel – Kanten (proefsleuven)	??	2023?
Riethoven - Dorpsplein 1 (proefsleuven)	??	2023?
Budel - Nieuwstraat 95-97 (proefsleuven)	??	2023?
Valkenswaard - Hofstraat 14 (proefsleuven)	??	2023?
Mierlo – Luchen-Fazantlaan (proefsleuven)	??	2023?
Oirschot – Moorland Veld 7 (opgraving)	??	2023?
Deurne – Eikelstraat (proefsleuven)	Econsultancy?	2023?
Riethoven - Achter de Sleutel (proefsleuven)	??	2023?
Lage Mierde - Kloosterstraat 1 (proefsleuven)	VU-hbs?	2023?
Hapert – Windpark de Pals (archeologische begeleiding en proefsleuven)	Bodac?	2023?
Eindhoven, binnenstad fase 2, 3 en 4; geofysisch onderzoek	ArcheoPro	2023
Eindhoven. Jan van Lieshoutstraat 16 (archeologische begeleiding)	Econsultancy	2023
Eindhoven, Grote Berg 11-21 (opgraving)	Aeres Mileu	2023
Eindhoven, Stationsplein, verleggen kabels & leiding fase 2	RAAP	2023
Aalst – Eindhoveneweg (archeologische begeleiding)	BAAC	2023-2024
Netersel – De Hoeve (archeologische begeleiding)	??	2023?
Hapert – Oude Provincialeweg (archeologische begeleiding)	??	2023?
Somerse – Boerenkamplaan 71 (proefsleuven)	??	2023?
Nuenen – Dubbestraat (proefsleuven)	??	2023?
Best – Veldweg 4-6 (proefsleuven)	??	2023?
Budel – Boschakkers (opgraving)	??	2023?
Son – Driehoek 3 (archeologische begeleiding en proefsleuven)	??	2023?
Valkenswaard - De Wilde Wingerd (proefsleuven)	??	2023?
Beek en Donk - Lekerstraat 16 (proefsleuven met mogelijke doorstart naar opgraving)	??	2023?
Hooge Mierde – Leendestraat (proefsleuven)	??	2023?
Aalst – Brabantia (proefsleuven)		
Westerhoven – Klisserbeemden (archeologische begeleiding)	??	2023?
Valkenswaard - Leenderweg-Eindhoveneweg (archeologische	??	2023?

begeleiding)		
Dommelen - Bergstraat-Norbertusdreef (archeologische begeleiding)	??	2023?
Oirschot - Beerseweg 6 (proefsleuven)	??	2023?
Bergeijk – Eykereind (archeologische begeleiding)	??	2023?
Budel - Centrum (archeologische begeleiding)	??	2023?
Leende - Kerkstraat 1 (sloopbegeleiding en proefsleuven)	??	2023?
Mierlo – Aardborstweg 16 (proefsleuven)	??	2023?

LEZING 1 MAART TERUG NAAR DE STEENTIJD

Nieuw onderzoek naar prehistorische jagers en verzamelaars in zuid-Nederland, 14.400-4.000 cal v.c.

Vuursteenvondsten uit Asten (opgraving 2019)

Iets meer dan een eeuw geleden werden in de Drunense Duinen vuurstenen voorwerpen gevonden uit het laat-paleolithicum en het mesolithicum. In de jaren daarna zijn er in het zuiden van Nederland nog honderdduizenden vondsten meer ontdekt van minstens 2000 andere vindplaatsen. Het zijn bijna allemaal oppervlaktevindplaatsen; enkele tientallen zijn gedeeltelijk of soms helemaal opgegraven. Het zijn bijna allemaal ontdekkingen van archeologische vrijwilligers.

Een overkoepeld academisch onderzoek naar de achter-liggende betekenis van al die vindplaatsen en vondsten ontbreekt. Om in deze leemte te voorzien is onlangs een project voortgezet dat sinds begin dit jaar wordt uitgevoerd onder de vlag van de Faculteit Archeologie van de Universiteit Leiden. Tijdens de lezing vertelt Nico Arts hierover.

De lezing begint om 20 uur in het Erfgoedhuis Eindhoven

LEZING 3 MEI 2023 - KAARTEN EN PLATTEGRONDEN VAN EINDHOVEN

Jos Hüsken (1947) heeft zich jarenlang met veel passie verdiept in de archeologische, bouw- en cultuurgeschiedenis van zijn woonplaats Eindhoven. Als gepensioneerd Rabobank-medewerker heeft hij uiteindelijk van zijn hobby een heus beroep gemaakt. Zoon Bauke werkt al jaren samen met zijn vader voor hun eigen cultuurhistorische bureau, dat al veel onderzoek heeft gedaan voor zowel particulieren als de overheid.

Archeologisch waren vader en zoon al lang geïnteresseerd; de opgravingen op het Heuvelterrein en rondom Ravensdonck zorgden voor veel nieuwe persoonlijke ontdekkingen. Veel achtefervaring werd opgedaan door al meer dan vijftien jaren in onder andere de schepenbank alle aan- en verkoopaktes van onroerend goed in de stad Eindhoven in bestanden vast te leggen. In 2001 vroeg de toenmalige voorzitter van de Henri van Abbe Stichting of Jos zijn kennis van de Eindhovense geschiedenis en cultuurhistorie wilde inzetten voor die stichting. Als rechtgeaard Eindhovenaar kon hij daar geen nee tegen zeggen omdat hij vindt, dat iedereen dient te weten, dat de stad met stadsrechten uit 1232 al eeuwenoud is. Maar je zult helaas moeten bekennen, dat er nauwelijks iets over is van de echt oude bebouwing. Eindhoven staat toch bekend als de stad waar alles wel zo ongeveer gesloopt is? Heel

veel boeken zijn er in de voorbije decennia geschreven, voorzien van heel veel foto's, waar die uitspraak wordt bevestigd. Dat tonen die bekende boeken aan: Zo mooi was Eindhoven, Eindhoven in oude ansichten, Eindhoven Vroeger en nu, en ga zo maar door.

Op woensdag 3 mei om 20:00 uur houdt Jos in het Erfgoedhuis, Gasfabriek 4, een lezing onder de titel "Eindhoven op kaart". De gegevens die in deze lezing worden getoond, zijn afkomstig uit het vele onderzoeksmateriaal dat Jos en Bauke in de voorbije tien jaren hebben verzameld en waarmee ze in de loop van dit jaar een boekwerk hopen uit te geven. De lezing zal van een groot aantal afbeeldingen worden voorzien; niet alleen van bekend, maar ook van onbekend kaartmateriaal. Beginnende in de zestiende eeuw en eindigend in 2022. Ondersteunende afbeeldingen van bekende en onbekende bewoners uit de voorbije eeuwen zorgen voor de nodige afwisseling.

Op een kaart van Hogenberg, die een oorlogshandeling uit 1583 verbeeldt, kun je grote delen van de stad en omliggende gemeente herkennen. Daar zal het verhaal over de Eindhovense kaarten en plattegronden dan ook beginnen.

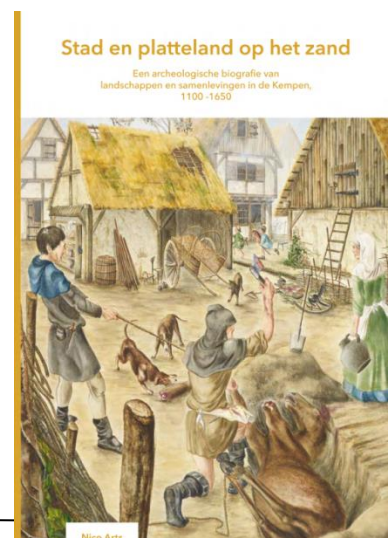
Jos Hüsken

SAMEN EEN CADEAU LEZEN EN BESPREKEN?

Nico Arts heeft na zijn promotie zijn boek hierover aan belangstellende AVKP leden gegeven. De titel is: *Stad en platteland op het zand. Een archeologische biografie van het landschap en samenleving in de Kempen, 1100-1650*. Door Corona is alles in stilte gegaan. Zijn er meer belangstellende om dit boek te lezen en te bespreken de komende periode? Dus een interne leesgroep die de eigen regels en afspraken maakt. Waardoor je misschien nu wel toekomt aan het lezen en doorwerken van (delen

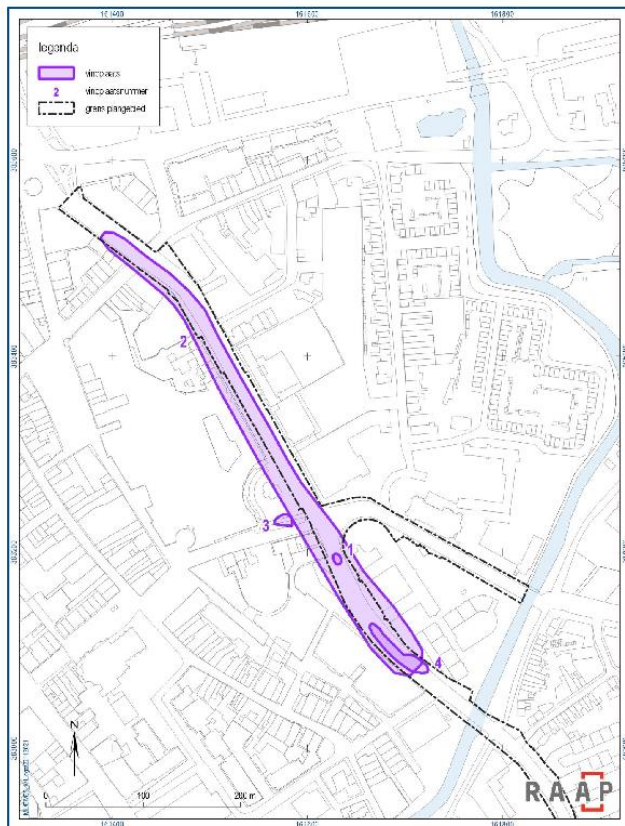
van) deze pil, of onderling vertellen aan clubleden wat je opviel bij het lezen ervan enz. Als er belangstellenden zijn dan graag een bericht.

Carel van den Boom

BIJZONDERE RESULTATEN HERINRICHTING VESTDIJK IN EINDHOVEN

Tussen oktober 2018 en april 2020 werd in Eindhoven de Vestdijk en omliggende straten heringericht. De uitgevoerde grondwerkzaamheden betroffen voornamelijk het aanleggen van riool, waterbuffers en plantvakken, maar ook sanering van oude vervuilde grachtvullingen. Deze bodemingrepen vonden vrijwel altijd plaats over de volledige straatbreedte. Bij deze werkzaamheden heeft RAAP een archeologische opgraving (variant archeologische begeleiding) uitgevoerd, omdat de geplande graafwerkzaamheden de aanwezige archeologische waarden mogelijk deels zouden vernietigen.

Ligging van de vier vindplaatsen in plangebied Vestdijk (uit RAAP rapport).

Bij het archeologisch onderzoek zijn vier vindplaatsen aangesneden:

1. Een constructie in het Dommeldal, die door middel van twee 14C analyses als Romeins en/of vroeg middeleeuws gedateerd is.
2. Alle sporen, die geassocieerd kunnen worden aan de stadsgracht. Vooral de reconstructie van het grachtenstelsel is betekenisvol.

3. De resten van het kasteel van Eindhoven. De aangetroffen muurfunderingen bevonden zich onder het noordelijk voetpad van de Ten Hagestraat.
4. De resten van leerlooiersactiviteiten in het zuidelijk deel nabij de Dommel.

Romeinse constructie

Uit het onderzoek blijkt dat de Dommel destijds direct ten noorden van de Vestedatoren doorliep en dus een ander verloop had dan de huidige bedding. Ter hoogte van de Vestedatoren werden in een oude Dommelmeander minstens 65 aangepunte paaltjes gevonden. De verschillende 15 tot 20 cm dikke aangepunte stammen werden in het veld geïnterpreteerd als de restanten van een middeleeuwse brug over de Vestdijk. Tijdens de uitwerking was de verbazing groot bij het zien van de resultaten van de 14C dateringen gericht op twee palen uit de concentratie, welke uitwezen dat ze dateren in de Romeinse tijd. Deze palen vormen met een 14C datering tussen 75 en 545 na Chr. de eerste Romeinse en/of vroeg middeleeuwse sporen in deze omgeving. De in het noorden van werkput 4 gedocumenteerde paaltjes lijken ingeheid om de oever van de Dommel te verstevigen. Markant is dat de uitgevoerde dateringen op twee van deze paaltjes 115 tot 470 jaar uit elkaar liggen. Indien de paaltjes van eenzelfde constructie zijn, was er blijkbaar een behoefte om deze over een periode van enkele eeuwen te onderhouden. Hieruit spreekt dat de constructie in het verder nauwelijks geëxploiteerde dal van de Dommel van regionaal belang moet geweest zijn, zoals bijvoorbeeld een beekdalovergang of een laad- en losplaats. De aangetroffen palen zullen vanwege de geringe dikte haast zeker niet een brugdek hebben gedragen. Wel kunnen ze bijvoorbeeld de oever aan een bruggenhoofd verstevigd hebben. Indien sprake is van een beekdalovergang verbindt deze mogelijk het meest noordelijke uiteinde van de dekzandrug van de Hoogstraat met de oostelijk gelegen dekzandrug van Stratum. Toekomstig onderzoek zal moeten uitwijzen of deze interpretatie steek houdt.

Stadsgracht

Het overgrote deel van de tijdens de archeologische begeleiding gevonden sporen en vondsten zijn gerelateerd aan de oostelijke stadsgracht. Uit historische bronnen is bekend dat

deze in 1340 reeds was aangelegd om de stad te verdedigen tegen vijandige invallen. De gracht, gegraven tussen de beeklopen van de Gender en de Dommel, verliest haar rol in de stadsverdediging na de Vrede van Munster in 1648, wanneer de stad onderdeel wordt van Staats-Brabant. Uit ansichtkaarten is bekend dat een restant van de gracht als vaartje tot 1929 op de Vestdijk zichtbaar was.

Tussen de kruising met de Ten Hagestraat en de Oude Stadsgracht is in de straatbrede ontgraving van de Vestdijk over een afstand van ruim 160 meter een dubbele stadsgracht opgetekend, die gescheiden wordt door een 3 meter brede tussenliggende strook ongeroerde grond. Uit de gedocumenteerde profielen blijkt dat op een hoogte van 14,5 m +NAP de binnengracht met 9 meter, breder is dan de 6,5 meter brede buitengracht. Deze waarneming stemt overeen met 16de eeuwse schriftelijke bronnen waarin sprake is van 'die groten vest' en die 'kleyn vest'. Dit grachtenstelsel vormde met een gezamenlijk breedte van 17,4 meter zowel in tijden van oorlog als vrede een behoorlijke barrière tussen de stad en haar omringende gebied. Uit schriftelijke bronnen is bekend dat de stadsversterking behalve uit grachten, bestond uit een grote wal en een kleine wal. Resten van deze boven het maaiveld liggende wallen zijn tijdens onderhavig onderzoek niet aangetoond. Wellicht lag de grote wal aan de stadszijde van de binnengracht en de kleine wal op de strook ongeroerde grond tussen de dubbele gracht. Het oosten van de stad kan reeds in de 14de eeuw voorzien zijn geweest van een dubbel grachtenstelsel.

De waarneming van een dubbele stadsgracht strookt niet met eerdere opgravingsresultaten naar deze gracht. Zo werd in 2007 ter hoogte van de Woenselse Poort een 10 meter brede enkelvoudige stadsgracht vastgesteld. Mogelijk was deze enkelvoudige uitvoering van de gracht maar een plaatselijk fenomeen. Een enkele gracht is namelijk nabij de versterkte stadspoort makkelijker te overbruggen.

Resten van de 16de eeuwse stadsfortificatie in de vorm van een zespuntige ster, waarvan ten westen van het plangebied op het eerder onderzochte Heuvelterrein en Smalle Haventerrein grachten werden blootgelegd, werden tijdens onderhavig onderzoek niet aangetroffen. Het lijkt erop dat dit grachtenstelsel ten westen lag van de Vestdijk.

Kasteeltoren

Tijdens het graven van een kabelsleuf op de kruising van de Vestdijk met de Ten Hagestraat werden resten van een hoefijzervormig

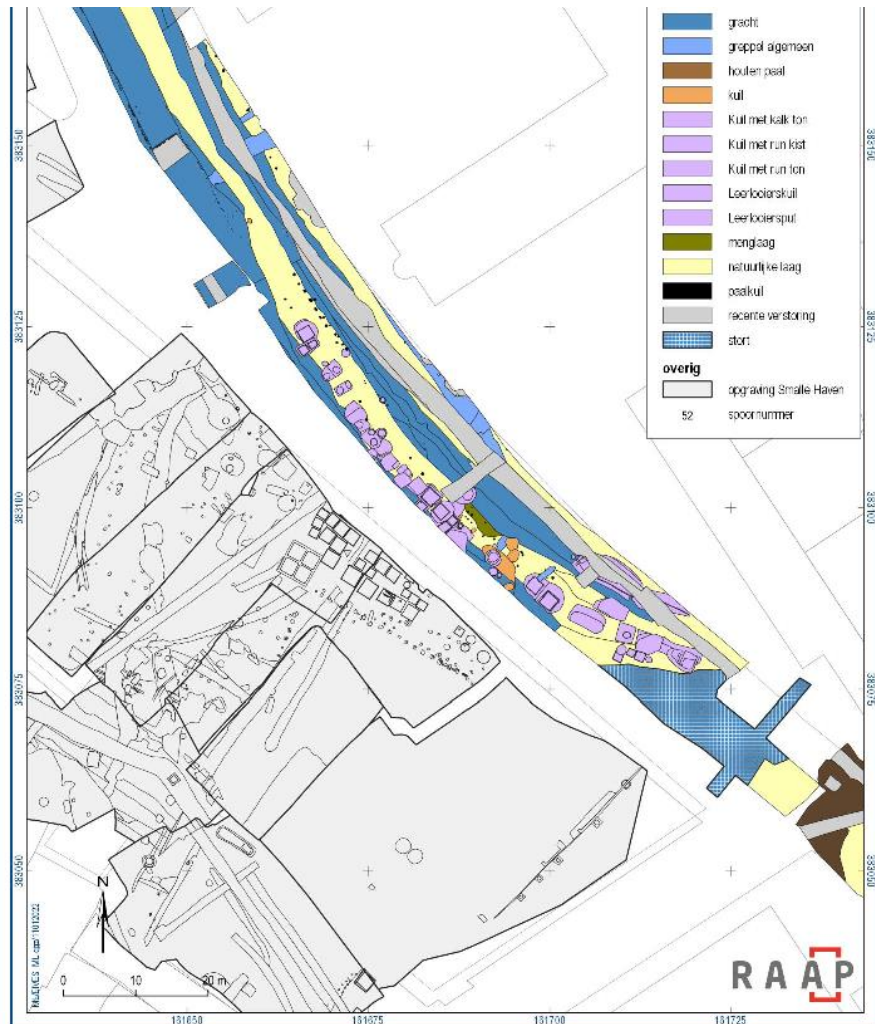
muurfundament van het kasteel van Eindhoven aangetroffen. Naar aanleiding van deze vondst is een beperkte opgraving uitgevoerd. Het doel van dit onderzoek was om het verloop van het aangetroffen muurwerk inzichtelijk te krijgen en te bepalen waar de aannemer een sleuf kon graven zonder muurwerk van het kasteel te hoeven uitbreken.

Het gevonden hoefijzervormig muurwerk is geïnterpreteerd als een fundament van een poorttoren, die vooruitgeschoven lag in de zuidelijke kasteelgracht. Uit historische bronnen en kaartmateriaal is bekend dat deze poorttoren voorzien was van een brug met ophaalbaar deel. Pijlers van deze brug zijn mogelijk in 1917 en in 1990 waargenomen. Naar alle waarschijnlijkheid betreft de rechthoekige ruimte een kelder om het tegengewicht bij het ophalen van de brug in te laten zakken. Het gebouw was opgetrokken uit oranje rode baksteen en was voorzien van een leiendak in Maaslandse dekking met groengrijze en/of donkergrijze leien.

Op de eerder opgemaakte reconstructie van het kasteel, was ter plaatse van de toren een rechthoekig voorhof getekend, met ten oosten daarvan een grote ronde toren. Dit bekende beeld zal moeten worden bijgesteld. De poorttoren sluit in het westen aan op een weermuur, richting de voorgenomen ligging van het westerkwartier. Hoe de toren aansluit op de eerder opgegraven resten van het oosterkwartier is onduidelijk. De in de reconstructie voorgestelde ronde toren is in de sleuven niet vastgesteld.

De onderzijde van de fundamenteën met eventueel te dateren funderingshout is nergens bereikt. De bouwdatum van het hoefijzervormig fundament is hierdoor onbekend. Aangezien het blootgelegde muurwerk sterk lijkt op dat van de overige kasteelgebouwen is de kans reëel dat de toren in de eerste bouwphase van het kasteel in het begin van de 15de eeuw is gebouwd. Onduidelijk is of de toren toen reeds voorzien was van een poort. Het bovenste metselwerk met hergebruikte baksteen duidt op een herbouw van de toren, zoals eerder was vastgesteld bij ander muurwerk van het kasteel. Naar analogie met het westerkwartier kan de toren, mogelijk na de bekende verwoesting rond het begin van de 16de eeuw, terug vanaf het maaiveld zijn opgetrokken, waarbij de toren voorzien werd van een poort en een ophaalbrug. Gezien de prominente rol als hoofdtoegang tot het 16de eeuws kasteel is het aannemelijk dat de poorttoren op eigentijdse stadszichten is afgebeeld. Dit lijkt het geval op een stadsprent uit 1583 van Frans Hogenberg en een erg gelijkende anonieme pentekening rond 1600, waardoor we

De aangetroffen sporen in de Ten Hagestraat geprojecteerd op de bekende opgravingstekening met weergave muurwerk (uit rapport RAAP).

mogelijk een beeld hebben van de niet bewaarde bovenbouw van de toren.

Leerlooierij

De sociaal economische achtergrond van Staats-Brabant vormde in de 18de eeuw gunstige factoren voor het ontstaan van nijverheid, waarbij in het bijzonder de textiel, tabaks - en schoennijverheid een vlucht namen. Deels ten gevolge van de aanwezige schoenmakerijen ontwikkelde ook de looijnijverheid in Brabant. Bekend is dat in Eindhoven aan het begin van de 19de eeuw de looiers Johannes Pesfers en Henricus Keunen actief waren. Resten van deze looierijen werden reeds archeologisch aangetoond in de vorm van een kuipenterrein op het Smalle Haventerrein. Tevens op de westoever van de Dommel, maar wel aan de overzijde van de

stadsgracht vestigde zich vanaf 1882 firma Verhagen.

Gezien deze achtergrond is het niet verwonderlijk dat bij het opvolgen van de graafwerkzaamheden in de omgeving van het eerder onderzochte Smalle Haventerrein verschillende kisten, kuipen en kuilen werden blootgelegd. Uit de ligging van deze sporen lijkt het erop dat de stadsgracht reeds gedempt was bij het ingraven van het merendeel van de kisten, kuipen en kuilen. Het hier blootgelegde kuipenterrein werd wel door het 19de eeuwse vaartje gescheiden van het kuipenterrein van Smalle Haven. Een 19de eeuwse datering voor het overgrote deel van de kuipen wordt tevens bevestigd door het in de kuipen gevonden aardewerk, waarbij de jongste scherven bestaan uit industrieel witbakkend aardewerk.

De met run gevulde containers vertegenwoordigde het feitelijke plantaardige looiproces. Uit de in de omgeving van het kuipenterrein gevonden

hoornpitten blijkt dat met name huiden van jong volwassen ossen werden verwerkt en gelooid. Enkele met kalk gevulde kuipen zijn mogelijk gerelateerd aan het zogenaamd mineraal looien. Het aantreffen van kalk hoeft echter niet op een ander toegepaste looitechniek te duiden. Kalk kan ook zijn toegepast om de huiden te prepareren voorafgaand het looien. Om de huiden in de looistof onder gedompeld te houden werd er ballast opgelegd. Een gevonden hardstenen zuiltrommel kan hiervoor dienst hebben gedaan. Opvallend is dat het gevonden leer niet gerelateerd is aan het verwerken en bewerken van de huiden, maar als stadsafval aangezien moet worden.

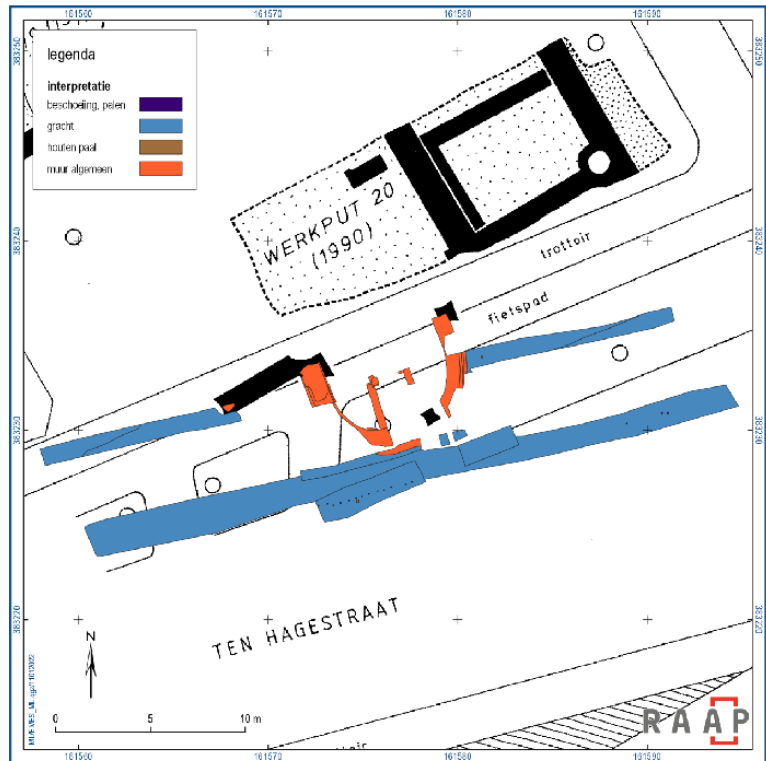
Het archeologisch onderzoek aan de Vestdijk bevestigd de hoge archeologische waarde van de historische stad Eindhoven. Ondanks het intensieve gebruik in de 20^e eeuw (aanleg bovengrondse en ondergrondse infrastructuur), maar ook sinds de late middeleeuwen (graven

stadsgrachten), is het bodemarchief – zelfs uit tot nu toe nog onbekende perioden – redelijk tot goed bewaard gebleven. Uit het archeologisch onderzoek komt overduidelijk naar voren dat onder een groot deel van de Eindhovense straten en pleinen nog een enorme archeologische rijkdom bewaard is gebleven, met een uitzonderlijk kennispotentieel naar de geschiedenis van de stad. Grote delen van het plangebied, waaronder een groot deel van de stadsgrachten en het kasteelterrein, zijn ook na dit archeologisch onderzoek in de ondergrond in situ behouden gebleven. Ze vormen dan ook nog steeds een belangrijk bodemarchief voor de geschiedenis van de stad Eindhoven.

Allesporenkaart van vindplaats 4 met op de achtergrond de opgravingstekening van het Smalle Haventerrein (bron RAAP rapport en Erfgoedhuis Eindhoven).

Bron: R. Roggen, 2022 (concept): *Herinrichting Vestdijk en Hertogstraat te Eindhoven. Gemeente Eindhoven; Een archeologische opgraving, variant begeleiding (RAAP-rapport 4686).*

WERKGROEP BOUWHISTORIE

Bij deze werkgroep wordt weinig vergaderd maar veel uitgewerkt en bestudeerd. John Cleven is met de afronding van de bouwhistorie syllabus bezig. Hij heeft met ondersteuning van Femia, Jelle en Dirk een kleurrijke geschiedenis van de bouwkunst gemaakt. Binnenkort zal hij afgerond worden en gepresenteerd tijdens de Algemene ledenvergadering met een korte lezing over zijn lievelingsonderwerp de Griekse bouwkunst.

Mariënhage wordt bestudeerd en levert leuke dingen op. Bauke Hüsken is belangstellend en extern lid en levert interessant materiaal aan. Haro heeft hard gewerkt en is met de afronding van het kasteel Eindhoven bezig, Jelle is hierbij de sparringpartner. In september zal Haro er een lezing over geven.

Carel van den Boom

GESLAAGDE INTRODUCTIECURSUS ARCHEOLOGISCH RESTAUREREN VAN KERAMIEK.

Op 10 en 17 december heeft Jeroen Snelten op aanstekelijke wijze, 18 mensen wegwijs gemaakt in het archeologisch restaureren van keramiek (en stenen werktuigen). Ondanks dat Jeroen veel met Steentijdonderzoek bezig is heeft hij ook een passie voor keramiek restaureren. Afgelopen drie jaar heeft hij kennis weten op te bouwen en details van restaureren bestudeerd waar hij graag over verteld. Restaureren is een vak waarbij creativiteit nodig is. Elk te restaureren stuk is weer anders en vereist een aangepaste aanpak die zo veel mogelijk werd besproken in de cursus.

De deelnemers waren lid van de AWN of een heemkundekring. Sommigen hadden veel ervaring met keramiek restaureren en vulde enthousiast

aan, voor andere deelnemers was het een kennismaking. Een aantal deelnemers zijn zelfs bezig met lokaal hernieuwt opzetten van een restauratieatelier en waren duidelijk leergierig, gezien de vragen die werden gesteld. Allereerst werd besproken waarom keramiek restaureren van belang kan zijn, waarna de geschiedenis van keramiek werd besproken. Het bakken van klei tot keramiek blijkt ouder te zijn dan menigeneen dacht. Het eerste keramiek werd in Tsjechië gebakken en luidde in feite een nieuwe belangrijke technologische periode in. Onafhankelijk daarna is op meerdere plaatsen op aarde ook keramiek gebakken. Soms was een IJstijd met schaars voedsel de aanleiding en soms het einde van een IJstijd waardoor droogte stopte. Omdat voor deze nieuwe technologische periode nog geen naam bestaat heeft Jeroen deze 'Argilolithicum' genoemd.

Om de relatie van keramiek uit verschillende perioden te kunnen linken aan restaureren, werden ook de typen keramiek en baktemperaturen besproken. Poreus laag temperatuur gebakken keramiek restaureren heeft een andere aanpak nodig dan b.v. porselein. Ontzouten van keramiek kwam ook aan bod. Een simpele opstelling om dat te meten werd getoond. Ook komt het regelmatig voor dat oud gerestaureerd keramiek opnieuw wordt aangeboden omdat de gebruikte techniek niet meer voldoet. Hoe oude restauraties moeten worden teruggedraaid om opnieuw te kunnen opbouwen, werd ook getoond.

Regels en tips bij restaureren zijn besproken om scherven van opgraving tot eindresultaat te kunnen behandelen. Bij het onderdeel “Soorten restauraties en afwegingen” werd getoond wat wel en niet moet worden aangepakt. Gebruikssporen of baktechnische onvolkomenheden horen b.v. niet gerestaureerd te worden. Ook de manier van het aanvullen van ontbrekende delen werd besproken. Voordat met aanvullen kan worden begonnen is het lijmen, en soms impregneren van de scherven, belangrijk. Lijmkeuze en eigenschappen van de lijmen zijn uitgebreid besproken. Aanvullingen kunnen op vele manieren worden gedaan maar gips blijkt onze best vriend te zijn. Ook zijn de soorten gips besproken die van verschillende oorsprong kunnen zijn. Seleniet, ontstaan in lagen bij uitdrogen van zeeën, is zo’n gesteente, als basisstof voor gips, dat Jeroen toonde.

Misschien wel het meest technische inzicht is nodig bij het bedenken van hulpconstructies bij het restaureren. Soms mist een groot deel van een stuk of “zweeft” een scherp omdat veel ontbreekt. Om hier meer inzicht in te krijgen toonde Jeroen voorbeelden van zijn constructies die hij bedacht in de afgelopen jaren en gelukkig fotografeerde. Bij keramiek met geschilderde decoratie kan de ‘finishing touch’ bestaan uit retoucheren. Ook hier zijn weer een aantal mogelijkheden van vaag

retoucheren op de aanvullingen tot het “Als nieuw” maken, met imitatie glazuur van een porseleinen stuk.

Als afsluiting werd het maak en bakproces van een pottenbakker met een grote hout gestookte oven in Marokko getoond. Jeroen liet daarbij ook zijn liefde voor Marokko duidelijk merken.

Al met al een leerzame en gezellige cursus die begin februari wordt voortgezet in het Erfgoedhuis in Eindhoven met twee praktische woensdagavonden, samen met conservator en restaurateur Dirk Vlasblom. Er zijn inmiddels al veel aanmeldingen.

RECEPT KAASSOEZEN

Tijdens de nieuwjaarsborrel smulden we van hapjes van de historische kookclub. Er was keuze uit pompoentaart, godenwijn, gevulde dadels, Romeinse olijventapanade, broodpudding in twee varianten, Venekoeck (15-16e eeuw), makreelhapjes en kaassoezen.

We delen hier het recept van de kaassoezen gemaakt door Odette. Het recept komt van www.eetverleden.nl. De variant van Eetverleden Italiaanse kaassoezen uit de 18e eeuw. Er is een vergelijkbaar recept uit de 14e eeuwse Franse Ménagier de Paris.

Benodigdheden

100 ml melk
100 ml water (of vervang de melk ook door water)
100 gram boter
snufje zout

100 gram bloem
3 à 4 eieren
100 gram geraspte kaas

Bereiding

Doe melk, water, boter en zout in een pan. Zet het op laag vuur, zodat de boter kan smelten. Breng het daarna aan de kook.

Haal de pan van het vuur en voeg in een keer de bloem toe. Roer het mengsel met een garde goed door tot alle bloem is opgenomen. Zet de pan terug op middelhoog vuur.

Blijf goed roeren met een houten lepel, circa 2 à 3 minuten. Het mengsel zal een bal vormen.

Doe het deeg over in een kom en roer het nog even los. Laat het een paar minuten afkoelen.

Voeg een voor een de eieren toe. Roer het deeg na elk ei goed door, tot het ei volledig is opgenomen. Voeg dan pas het volgende ei toe. Gebruik het vierde ei alleen als het beslag nog te dik is. Je kunt het vierde ei ook klutsen en maar een beetje gebruiken. Voeg tenslotte de geraspte kaas toe en meng er goed doorheen.

Leg kleine hoopjes van het beslag op een met bakpapier beklede bakplaat. Houd voldoende ruimte tussen de hoopjes, want ze zullen twee à drie keer zo groot worden. Bestrijk ze met een klein beetje losgeklopt ei. Bak de soezen in een voorverwarmede oven op 190 graden in 20 minuten goudbruin en gaar.

VONDSTEN UIT HEEZE; KASTEELGRACHT EYMERICK

Afgelopen december is een deel van de grachten rondom het kasteel te Heeze projectmatig uitgebaggerd. Dit is archeologisch begeleid door vier vrijwilligers, waarbij er vooral 19^e en 20^e eeuwse vondsten gedaan zijn.

Opmerkelijk is de grote hoeveelheid glasscherven uit die tijd en een steengoed bakje dat mogelijk diende op een kantoor om een laagje schrijfkinkt in te doen.

Verder zijn er nog vier hulzen en vijf kogels gevonden die in 1943 gemaakt zijn in Canada en

Australië. Die munitie is voor de Britse .380 Enfield/Webley revolver, een wapen dat gebruikt werd door officieren en tankbemanningen van het Britse leger. Deze patronen zijn pas tijdens de bevrijding in september 1944 in Heeze beland. Het kasteel is voor inkwartiering gebruikt door Duitse militairen en later door Britten en Amerikanen. Het dagboek dat daar een poos bijgehouden is en te raadplegen op de website van de heemkundekring 'De Heerlijkheid Heeze-Leende-Zesgehuchten' schrijft hierover.

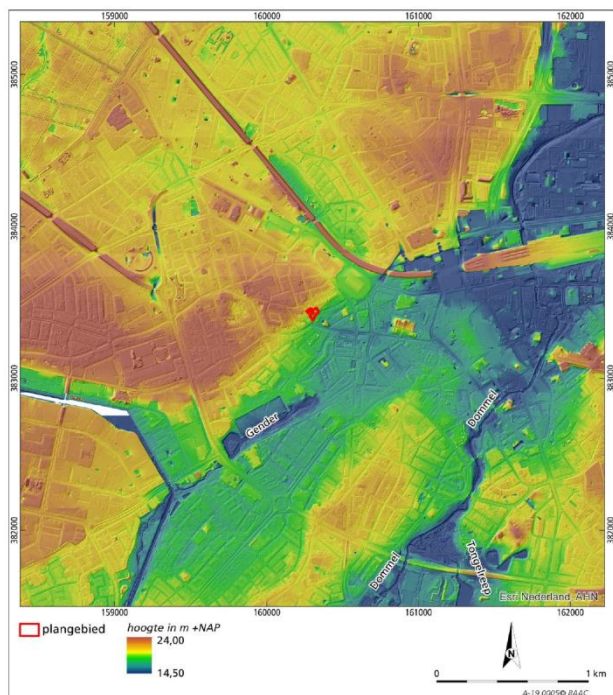
Met dank aan Jos van der Weerden voor de determinatie van de patronen.

Dirk Vlasblom

DRAAIBOOMSTRAAT-LANGDONKENSTRAAT EINDHOVEN: EEN NEDERZETTING UIT DE LATE IJZERTIJD/VROEG ROMEINSE TIJD EEN AKKERBOUWPAKKET UIT DE VROEGE MIDDELEEUWEN.

Archeologisch adviesbureau BAAC heeft voorafgaand aan de nieuwbouw op de hoek van de Draaiboomstraat en de Langdonkenstraat een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Daarbij bleek dat in een deel van het plangebied nog archeologische resten bewaard waren gebleven. Het gaat hier om sporen van een nederzetting uit de late ijzertijd – vroeg-Romeinse tijd. De nederzetting kenmerkt zich door een concentratie van paalkuilen, kuilen en greppels die als nederzetting (erf) zijn geïnterpreteerd. De sporen zijn in de late ijzertijd - vroeg Romeinse tijd gedateerd aan de hand van een 14C-datering en het vondstmateriaal. Er konden geen gebouwstructuren worden gereconstrueerd.

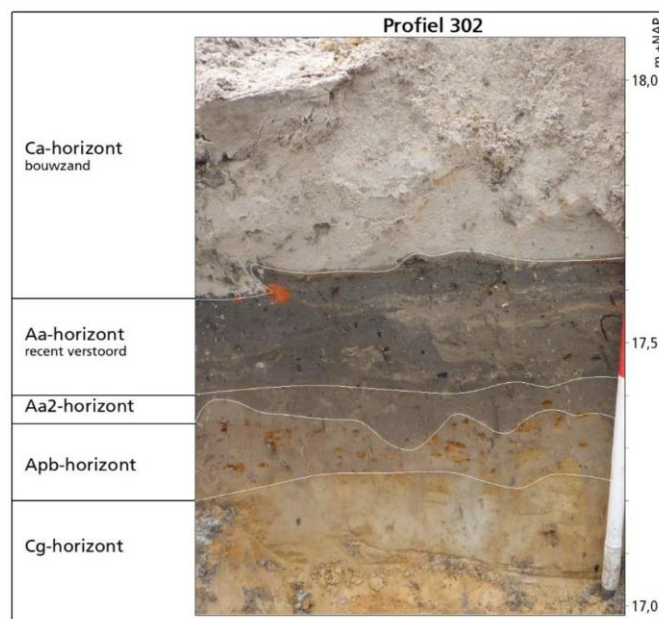

Het plangebied (rood) op het Actueel Hoogtebestand Nederland (Kubistal e.a. 2022).

Bij de bestudering van het profiel in het zuidoostelijke deel van het plangebied hebben de onderzoekers geconstateerd dat onder het plaggendek een 10 tot 25 cm dikke, zwak humeuze, licht bruinrijze laag aanwezig, die is

geïnterpreteerd als een oude akkerlaag van vóór de plaggenbemesting. In deze laag is Merovingisch aardewerk aangetroffen. Direct onder deze akkerlaag of het plaggendek bevindt zich de C-horizont.

Een onderzoek naar stuifmeelresten uit deze laag bevestigd deze interpretatie als akkerlaag. Hierin zijn namelijk niet nader te determineren graanpollen aanwezig. Deze akker bevond zich landschappelijk gezien op de flank van een dekzandrug op de overgang naar het beekdal van de Gender.

Profiel met daarin de vroegmiddeleeuwse akkerlaag (Apb-horizont), (Kubistal e.a. 2022).

Peter de Boer

Literatuur:
Kubistal, P.S. (e.a.), 2022 (concept): Eindhoven, Draaiboomstraat-Langdonkenstraat, Het Schouwbroek. Resultaten proefsleufonderzoek en opgraving, BAAC-rapport A-19.0005, 's-Hertogenbosch.

NIEUWE AANWINSTEN BIBLIOTHEEK

Aanwinsten van 6 november 2022 tot 1 feb 2023

Boeken

Vliegvelden in oorlogstijd

Nederlandse vliegvelden tijdens de bezetting en bevrijding 1940- 1945.

P Grimm, Erwin van Loo en Rolf de Winter

Uitgeverij Boom 2017.

Parallele sporen.

Een dubbelbiografie over de archeologen Jan H. Holwerda 1873-1951 en Albert E van Giffen 1884-1973.

Leo Verhart.

2 banden.

Utrecht uitgeverij Matrijs 2022

Valsheid in gesteente

Waarom zijn de vuistbijlen van Tjerk Vermaning vale en wie zit er achter.

Frans de Vries, Lammert Postma e.a.

Met bijlagen over Ad Wouters door Nico arts en J. De Warrimont

Juni 2022 van Gorcum

Gift

Als in het stenen tijdperk.

Verslag van het spel in de Flevopolder.

R Horreus de Haas

Omniboek 1982

Geschenk van Peter Thoben aan AVKP.

Dit boek is het voorbeeld voor het ontstaan van het Prehistorisch Dorp in Eindhoven.

Rapport

Een adviesrapport voor de reconstructie van een laat Romeins spoor 57

Auteur. Wiebe Oudesluijs.

Saxion University of Applied Sciences / HBO

Archeologie.

2 november 2022.

Dit onderzoek is uitgevoerd als afstudeerproject voor de Bachelor archeologie. Het eindproduct van het onderzoek is een advies voor een

museumreconstructie van een laat- Romeinse waterput Spoor 57. De waterput is opgegraven in Voorthuizen in 2019.

Tijdschriften

Archeologie in Nederland.

Jaargang 6 dec 2022

Verhaal van het verleden. Het werk van de archeologisch illustrator.

Twee helmen uit de tweede wereldoorlog in Eindhoven. D. Beckers en P. de Boer.

AWN Magazine

De nieuwe voorzitter Hiske Land.

Peter Seinen: Geofysisch onderzoek voor Archeologie, een leuke en nuttige activiteit voor en door vrijwilligers.

In Brabant

Jaargang 13 nummer 4 dec 2022.

Merovingisch grafveld in Hilvarenbeek.

Brabants Landschap winter 2022 nr. 216

90 jaar Brabants Landschap.

Stikstof: feiten, effecten en oplossingen.

Noord Brabants Historisch Jaarboek deel 39 2022.

Stad en territorium. De perceptie en representatie van stad en vorstendom in Brabant.

Heem Son den Breugel.

Erfgoedvereniging Son en Breugel voorheen

Heemkundekring Son en Breugel.

Jaargang 37 - 2022 nr. 4

Archeologie verankerd in het Dommelhuis.

Michiel Emmery beschrijft het tot stand komen van de archeologische vitrines en de Boomstamwaterput in het Dommelhuis.

Verslag lezing "12000 jaar bewoningsgeschiedenis van Son en Breugel aan de hand van archeologisch onderzoek". Door Ria Berkvens archeoloog.

VAN DEN LEESPLANK

Parallele sporen.

Dubbelbiografie over grondleggers van de archeologie in Nederland, Jan Hendrik Holwerda en Albert Egges van Giffen.

Deze twee mannen domineerde bijna vijftig jaar lang de Nederlandse archeologie. Ze waren meester en leerling, maar kregen snel ruzie. Het gevolg was dat ze bijna hun hele leven elkaar zouden tegenwerken. Die fascinerende strijd, in beleidskringen de persoonlijke tegenstellingen genoemd, zou bepalend zijn voor de ontwikkeling van de Nederlandse archeologie.

Holwerda 1873-1951 werkte bij het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden. Hij introduceerde de moderne archeologie in ons land. Zijn leerling Albert Egges van Giffen 1884-1973 zou hen binnen 30 jaar overvleugelen met zijn eigen Biologisch- Archaeologisch Instituut in Groningen. Holwerda en Van Giffen zijn de grondleggers van de archeologie in Nederland: even samen en daarna apart. Hun levens zijn sterk met elkaar vervlochten, al zagen ze het zelf anders. Vanuit onze tijd zijn die levens te volgen als lange parallel lopende sporen.

Deze dubbelbiografie gaat over hun bijzondere levens, hun enerverende strijd en wat dit alles betekend voor de archeologie in de context van honderd jaar Nederland 1880-1980.

Meer dan 20 jaar heeft auteur Leo Verhart nodig om al die gegevens te verzamelen. Hij onderzoekt hun persoonlijke levens, hun prestaties, successen en mislukkingen, tegenstellingen en de gevolgen. In die speurtocht. De enorme hoeveelheid gegevens levert een intrigerend gelaagd en boeiend verhaal op.

Carel van den Boom

VAN HET BESTUUR

Algemene ledenvergadering

Op 5 april houden we algemene ledenvergadering. Om meer duidelijkheid te krijgen over hoe we dingen doen en wat we van elkaar verwachten, hebben we een huishoudelijk reglement (HR) opgesteld. Hierin staan vooral bekende zaken en enkele die we willen regelen. We sturen dit mee

met de uitnodiging voor de jaarvergadering en horen graag wat jullie ervan vinden of er vragen zijn. Het doel is om het HR tijdens de jaarvergadering vast te stellen.

Ellen van der Steen

Verenigingsruimte AVKP

Erfgoedhuis, Gasfabriek 2, Eindhoven, 040-2388899

Correspondentieadres AVKP

van Wassenhovestraat 54, 5613 LL Eindhoven, awnafdeling23@gmail.com www.awn-archeologie.nl/23/

Redactie

Ellen van der Steen tel. 040-2910855, avkpactueel@gmail.com (eindredactie en layout)
Peter Seinen en Carel van den Boom (redactieleden)

